

UNELE ASPECTE PRIVIND PERSPECTIVELE GEOPOLITICE ALE STATALITĂȚII MOLDOVENEȘTI

Alexandru BURIAN,
doctor habilitat on drept,
profesor universitar, director al
Institutului de Istorie, Stat și Drept
al Academiei de Științe a Moldovei

SUMMARY

The Moldovan statehood has its origin in the XIV century when the Principality of Moldova was created to the east of the Carpathians. As a pro-state bordering formation, it played the role of a bumper between the civilized Europe and the barbarian world. Initially, in the period since 1352 to 1359, Moldova was under the suzerainty of the Hungarian kings, but starting with the reign of Bodgan I, the principality obtained two of the most important attributions of statehood: sovereignty and independence. Even though the notions of sovereignty and independence were at that time notions somewhat different from the modern ones, it is probably not the case to overestimate their role in the political life of any state. In 1359-1538, the period when the Moldovan state was flourishing, the Principality of Moldova ascertained by itself its internal and external policy. The possibility to consolidate the fledgling Moldovan society and to establish political, economic and military relations with its neighbors appeared namely then. It was very important to trace the borders of its territory as a state recognized

internationally.

1. Din istoria statalității moldovenești

Izvoarele statalității moldovenești tin de sec. XIV, cond la est de Carpați s-a format Principatul Moldovei, formațiune frontalieră prostatală, care a jucat rolul de tampon între Europa civilizată și lumea barbară.

Inițial, din anul 1352 până on 1359,

Moldova s-a aflat sub suzeranitatea regilor ungari, on să oncepond cu domnia lui Bogdan I, principatul a dobondit două dintre cele mai importante atribute ale statalității: suveranitatea și independența. Chiar dacă suveranitatea și independența erau pe atunci niște noțiuni care se deosebeau ontrucotva de cele actuale și probabil că nu e

cazul de a supraestima rolul lor în viața politică a oricărui stat, cu toate acestea, anii 1359-1538 constituie o perioadă când Principatul Moldovei și-a determinat de sine stătător politica sa internă și externă, când statalitatea moldovenească a cunoscut o înflorire. Anume atunci a apărut posibilitatea de a consolida societatea moldovenească abia înfripată, de a stabili relații politice, economice și militare cu vecinii săi și, ceea ce este mai important, de a-și trasa teritoriul statului, granițele căruia erau recunoscute pe plan internațional.

La fel de importante erau și afirmarea în conștiința de sine a moldovenilor a unor noțiuni ca “Țara Moldovei”, “moldovean”, “limba moldovenească” etc., ceea ce a favorizat procesul de formare a poporului moldovenesc. Anume în sec. XV-XVI s-au consolidat aceste noțiuni, dar nicidecum în sec. al XX-lea, în “perioada stalinismului”, cum afirmă unii politicieni și istorici contemporani.

Principala particularitate geopolitică a Principatului Moldovei constă în faptul că Țara Moldovei se afla (și continuă să se afle și până acum) la o răspunție, la confluența sau chiar la hotarul dintre trei culturi mari (slavonă, latină și orientală), trei religii mari (ortodoxă, catolică și musulmană), trei mari populații (slavi, latini și turci) și trei curente ideologice (panslavism, panturcism și panlatinism). Situația excepțională a statului și poporului frontalier au făcut ca Principatul Moldovei de-a lungul secolelor să manevreze permanent între marile puteri, marile religii și marile curente ideologice în încercarea de a se ține la suprafață, păstrându-și suveranitatea

și identitatea sa națională.

Evident că la o anumită etapă Moldova a fost nevoită să accepte unele condiții care îi garantau existența de mai departe. Astfel, menținând o latină vulgară ca limbă de comunicare, moldovenii au adoptat ortodoxia. Păstrându-și și limba, și religia, moldovenii, cu toate acestea, au fost nevoiți să accepte în anul 1538 suzeranitatea Imperiului Otoman. Numai acest lucru i-a ajutat Statului Moldovenesc medieval să supraviețuiască în acea etapă istorică concretă.

Totodată, contradicțiile interne și externe n-au permis conducerii Principatului Moldovei în acea etapă istorică să-și aleagă un partener strategic pentru ca în litigiul îndelungat dintre marile puteri să supraviețuiască cu ajutorul unui aliat puternic. De la înălțimea zilei de azi noi conștientizăm faptul că Moldovei i-a fost greu atunci să depășească atracția firească față de Austria, Ungaria, cnezatul Polono-Lituanian și, respectiv, față de Europa de Vest din cauza divergențelor religioase (ortodoxie-catolicism). Concomitent, era imposibil de a învinge gravitația obiectivă spre Imperiul Rus din cauza disensiunilor de ordin cultural și lingvistic. A existat și o atracție neconștientizată către Imperiul Otoman din partea unor pătri conservatoare ale populației, mai cu seamă din partea boierilor care doreau foarte mult liniște și continuarea bunăstării lor personale.

În cele din urmă, lupta dintre marile puteri de-a lungul secolelor XVIII-XIX a avut ca urmare dezmembrarea Principatului Moldovei în trei părți: în anul 1775 Moldova de Nord (Bucovina) a fost cucerită de Imperiul Austriac, în

1812 Moldova de Est (Basarabia) a fost cucerită de Imperiul Rus, Moldova de Vest (Moldova dintre Prut și Carpații Orientali) a rămas până în anul 1878 sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

Istoria fiecăruia dintre cele trei teritorii moldovenești dezmembrate a continuat în componența unui sau altui stat.

Astfel, Moldova de Nord (mai târziu numită Bucovina) s-a aflat din anul 1775 până în 1867 în componența Imperiului Austriac, din anul 1867 până în 1918 - în componența Imperiului Austro-Ungar, din 1918 până în 1940 și din 1941 până în 1944 în componența Regatului României, iar din 1940 până în 1941 și din 1944 până în 1991 în componența Uniunii Sovietice. Din 1991 Moldova de Nord (Bucovina) se află în componența Ucrainei.

Moldova de Vest, care avea în componența sa pământurile moldovenești de la Carpați până la Prut și cursul inferior al Dunării, după cea de-a doua dezmembrare a Moldovei din 1812 continuă să rămână sub suzeranitatea Imperiului Otoman. În anul 1859 ea a creat împreună cu Valahia (un alt principat dunărean) o Uniune personală, care în anul 1861 s-a transformat într-o Uniune reală, numită inițial Moldo-Vlahia, iar din 1862, România. Moldova de Vest (dintre Prut și Carpații Orientali) este parte componentă a României.

Moldova de Est (numită mai târziu Basarabia) a devenit în anul 1812 parte a Imperiului Rus. După Revoluția din Octombrie din Rusia, în decembrie 1917, Moldova de Est s-a proclamat Republica Democratică Moldovenească, însă ea

n-a fost în stare să-și apere suveranitatea și independența, deoarece în martie-aprilie 1918 a fost alipită la România.

În urma înțelegerii convenite între guvernele celor două țări, la 28 iunie 1940 Moldova de Est (Basarabia) a fost cedată de către România Uniunii Sovietice. La 2 august al aceluiași an Moldova de Est a fost proclamată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, devenind una dintre cele 15 republici unionale ale U.R.S.S. În componența ei au fost incluse 5 raioane ale fostei R.A.S.S.M., formațiune autonomă în componența Ucrainei. Totodată, de la Moldova de Est au fost detașate și transmise R.S.S. Ucrainene teritoriile din nordul și sudul Basarabiei (județul Hotin la nord și litoralul Mării Negre și Gura Dunării la sud).

De la 22 iunie 1941 până în august 1944 pe teritoriul Moldovei s-au aflat trupe românești și germane care au participat la războiul împotriva Uniunii Sovietice. Din august 1944 până în august 1991 Moldova intra în componența U.R.S.S. în calitate de republică unională (formațiune pseudostatală în componența federației sovietice).

La 27 august 1991, Parlamentul Moldovei a proclamat independența de stat a țării, care în scurt timp a fost recunoscută de comunitatea internațională, devenind subiect cu drepturi depline al dreptului internațional.

2. Statalitatea moldovenească și chestiunile succesiunii de drept a statelor

Problemele succesiunii de drept a statelor, cu alte cuvinte, a trecerii drepturilor și obligațiilor unui stat la altul, au

fost studiate și reglementate minuțios în dreptul internațional.

Din punct de vedere practic, aspectele succesiunii de drepturi ale statelor sunt extrem de importante pentru statele noi, deoarece anume lor le revine sarcina de a rezolva astfel de sarcini, cum ar fi reexaminarea acordurilor internaționale, denunțarea lor, calitatea de membru în organizațiile internaționale, succesiunea de drepturi asupra proprietății, activelor și datoriilor externe, succesiunea de drepturi asupra frontierelor de stat etc.

În anul 1978 a fost adoptată Convenția de la Viena privind succesiunea de drepturi ale statelor asupra contractelor, iar în 1983 - Convenția de la Viena privind succesiunea de drepturi ale statelor asupra proprietății de stat, arhivelor de stat și datoriilor statului.

Republica Moldova nu este parte la convențiile indicate și, în legătură cu aceasta, la interpretarea problematicii succesiunii de drepturi ale statelor se călăuzește de principiile și normele generale ale dreptului internațional, conform cărora problema succesiunii de drepturi ale statelor apare:

1. În cazul revoluției sociale de pe urma căreia are loc o schimbare a orânduirii obștești (de exemplu, proclamarea în anul 1949 a RPC pe teritoriul Chinei).

2. În cazul apariției noilor state independente ca rezultat al unui război de eliberare națională (bunăoară, separarea Eritreei de Etiopia în anul 1993).

3. La formarea cotorva state pe teritoriul predecesoarelor lor (de exemplu, dezmembrarea Austro-Ungariei în anul 1919, dezmembrarea U.R.S.S. și Iugoslaviei în 1991, dezmembrarea

Cehoslovaciei în anul 1992).

4. În cazul dezmembrării unor state comune create anterior (uniuni personale și reale, federații și confederații). De exemplu, dezmembrarea Uniunii personale Suedezo-Norvegiene și separarea Norvegiei de Suedia în anul 1905; dezmembrarea Republicii Arabe Unite în anul 1961; dezmembrarea Senegambiei în anul 1989.

5. În cazul formării unui nou stat ca rezultat al fuzionării a două sau mai multe state (de exemplu, fuzionarea temporară a Siriei și Egiptului în anul 1958 și crearea Republicii Arabe Unite; unirea Zanzibarului și Tanganykai în anul 1964 și crearea Republicii Unite Tanzania; unirea temporară a Senegalului și Gambiei în 1982 și crearea Senegambiei; reunificarea Vietnamului în anul 1975; reunificarea celor două Germanii în anul 1990; reunirea celor două Yemenuri în anul 1991).

6. În cazul modificărilor teritoriale.

Cot privește aspectele succesiunii de drepturi ale statelor apărute în procesul dezmembrării Uniunii Sovietice în anul 1991, ele și-au găsit o soluționare adecvată în cadrul acordurilor realizate între țările membre ale C.S.I. Este vorba de Memorandumul cu privire la înțelegerea reciprocă relativ la acordurile fostei U.R.S.S. de interes reciproc (1992), Acordul cu privire la distribuirea întregii proprietăți de peste hotare a fostei U.R.S.S. (1992), Acordul cu privire la succesiunea de drepturi în privința arhivelor de stat ale fostei U.R.S.S. (1992), Hotărârea Consiliului șefilor de state ale C.S.I. din 20 martie 1992 în problemele succesiunii de drepturi. Sub acest aspect, Republica

Moldova, la fel ca și alte noi state independente apărute pe teritoriul fostei U.R.S.S., a rezolvat parțial problemele succesiunii de drepturi în conformitate cu principiile și normele generale ale dreptului internațional.

Totodată, din momentul proclamării independenței sale la 27 august 1991, Republica Moldova a fost pusă într-o situație ambiguă, care într-un fel sau altul pune pe prim-plan problemele succesiunii de drepturi ale statelor referitoare la doi subiecți ai dreptului internațional, care au existat în diferite epoci istorice. Se au în vedere disputele pur retorice despre relațiile reciproce, sau poate despre lipsa lor între Republica Moldova și Principatul Moldovei.

Este necesar de precizat că aceste așa-zise “dispute” și “discuții” se poartă nu atât între specialiști, ci între diferiți politicieni, jurnaliști și politologi ai noului val, care, de obicei, nu sunt specialiști în domeniul dreptului internațional, și, cu atât mai mult, în domeniul succesiunii de drepturi ale statelor. Mai mult decât atât, în cadrul „discuțiilor” menționate nu se operează cu fapte și argumente, cum se obișnuiește în disputele și discuțiile cu adevărat științifice, dar cu noțiuni de tipul: “adevăr istoric”, “a sosit ora adevărului”, “basarabeni mancortizați”, “creaturi staliniste”, “popor moldovenesc fictiv”, “limba moldovenească inventată de Stalin”, „basarabeni sunt calicii Europei” etc., etc., adică cu o terminologie neștiințifică, propagandistică, improprie științei dreptului internațional.

Fără a intra într-o polemică inutilă cu autorii la care ne-am referit, am dori să facem totuși o scurtă analiză a legăturii reciproce istorice referitoare la

succesiunea de drepturi ale statelor, raporturi care au existat între Principatul Moldovei și Republica Moldova.

Înainte de a trece la analiză propriu-zisă a problematicii respective, se cere subliniat faptul că problema ca atare privind relațiile reciproce dintre un oarecare stat medieval și oricare stat contemporan nu influențează asupra calității de subiect de drept a acestuia din urmă, deoarece sub aspect juridic internațional problema subiectului de drept, mai precis a calității de a fi subiect de drept internațional, se rezolvă pe calea recunoașterii reciproce a drepturilor și obligațiilor fiecărui stat în parte.

Cu alte cuvinte, indiferent de existența sau lipsa relațiilor reciproce dintre Moldova medievală și contemporană, acest lucru nu afectează nici într-un fel statutul său juridic. Mai mult decât atât, acest lucru nu provoacă nici un fel de complicații sau încurcături în relațiile internaționale datorită faptului elementar că Republica Moldova este recunoscută de comunitatea internațională în calitate de subiect de drept internațional, fără luarea în considerare a relațiilor reciproce amintite și pornind de la normele și principiile dreptului internațional contemporan.

În afară de aceasta, temelia relațiilor internaționale contemporane o constituie nu interacțiunea dintre formațiunile de stat antice, medievale și moderne, pe de o parte, și statele contemporane, pe de altă parte, ci baza contractual-juridică ce reglementează relațiile reciproce dintre statele contemporane, atribuindu-le anumite drepturi și obligații. Dacă ar fi fost altfel, n-ar fi existat nici un fel de

lume contemporană, dar ar fi fost un război neîntrerupt de achitare a conturilor la capitolul “adevărul istoric” care, după cum se știe, nu e numai unul – fiecare-i cu adevărul său.

Totodată, nu poate fi ignorat și faptul că la determinarea politicii sale interne și externe orice stat “se onarmează” cu fapte și evenimente care favorizează extinderea influenței sale și potențialului său sau, cel puțin, “justifică” tendința spre atingerea acestui obiectiv. Se face exces de zel mai ales în cazul în care este vorba de dezvoltarea istorică a statelor și teritoriilor. Anume din această cauză istoria se transcrie în permanență, încă și încă o dată, făcând pe placul clanurilor, partidelor dominante și unor guvernanți luați în parte.

În contextul celor expuse, acțiunile unor „teoreticieni”, care încearcă să demonstreze “nelegitimitatea” existenței Republicii Moldova și lipsa oricăror legături reciproce între Moldova medievală și contemporană, camuflând, astfel, pretențiile teritoriale față de Moldova, nu sunt o excepție de la reguli, ci, mai curând, o confirmare a lor. Fenomenul nu e deloc nou, el e întru totul obișnuit.

De menționat, că în istoria mondială există analogii, când forțele interesate ale unui stat, iar uneori și organele oficiale ale puterii sale de stat, încercau să pună la îndoială legitimitatea existenței altui stat la al cărui teritoriu, într-un fel sau altul, ele pretindeau, motivând acțiunile lor prin pseudoargumente și pseudofapte bazate pe “adevărul istoric”.

Să luăm fie și istoria tragică a Finlandei, Norvegiei sau Luxemburgului, mici state europene, care de-a lun-

gul secolelor au trecut prin aceleași peripeții și chinuri ca și Moldova, a căror independență și originalitate erau puse, de asemenea, la îndoială și supuse atacurilor din partea “fraților și surorilor mai mari” – Suedia, Olanda, Germania sau Rusia.

Aceste țări, la fel ca Moldova, și-au pierdut în evul mediu suveranitatea și independența, devenind părți ale unui sau altui stat vecin mai puternic la etapa respectivă, care cu timpul a început să pretindă la rolul de “patriemamă” a tuturor celorlalte state mai mici, devenite dependente. Când însă Norvegia, Finlanda și Luxemburgul și-au redobândit independența (fiecare în parte și, spre marele lor regret, doar pe o parte din fostele lor teritorii), din partea fostelor metropole au început atacuri “științifice” vizând “artificialitatea” și “netemeinicia” statelor nou-formate.

Ceva asemănător are loc și în cazul cu Republica Moldova. Pe de o parte, sunt trecute sub tăcere evenimente istorice importante și fapte incontestabile, care au avut loc de-a lungul secolelor în Principatul Moldovei și au rămas consemnate în tratate și acorduri internaționale, ele pot fi urmărite distinct în legislația internă a statului moldovenesc medieval. Pe de altă parte, se pun accente și sunt scoase în prim-plan detalii secundare, nesubstanțiale, iar uneori și “argumente” și “dovezi” inexistente care, în opinia unor “teoreticieni” ar argumenta ideea că există “două state românești”, chestie ce ar contribui la “contopirea” lor într-un viitor apropiat.

Una dintre aceste “teze” este afirmația că, chipurile, numai România este succesor de drepturi al Principatului

Moldovei, iar Republica Moldova nu are nici o atribuție cu elementul moldovenesc, deoarece Moldova este un “produs stalinist” născocit de bolșevici ca un antipod al “spiritualității românești progresiste” chemate de providență “să apere Occidentul de barbari”.

Și de ce oare nu am recunoaște, că atot România, cot și Republica Moldova sunt succesoare de drepturi ale Principatului Moldovei?

După cum am menționat deja, Principatul Moldovei în anul 1538 a căzut sub suzeranitatea Imperiului Otoman și anume în limitele acestui imperiu el și-a pierdut statalitatea. Subliniem cuvântul statalitatea, deoarece unii autori identifică această noțiune cu noțiunile de suveranitate și independență. Căzând sub jugul otoman, Principatul Moldovei și-a pierdut suveranitatea și, parțial, independența, dar și-a păstrat statalitatea până la momentul cînd Moldova continua să existe ca identitate politico-juridică.

Procesul pierderii statalității moldovenești a decurs treptat, în cîteva etape și a fost legat reciproc de procesul împărțirii Principatului Moldovei între imperiile Otoman, Austriac și Rus, precum și de procesul de creare a unei noi formațiuni statale în Balcani – România, în componența căreia a intrat doar 1/3 din teritoriul Principatului Moldovei medieval.

Problemele formării României în anii 1859-1862, ca nou stat unitar în limitele Imperiului Otoman, precum și ale dobândirii independenței în anul 1878 sunt studiate și descrise temeinic și multilateral de știința istorică și ceea ce ne face să revenim la această problemă sunt doar circumstanțele nefaste: astăzi

fapte și evenimente incontestabile, atot de bine cunoscute și documentate, sunt falsificate și denaturate de „teoreticienii unirii” cu o obraznicie nemaivăzută. Astăzi am ajuns la situația, cînd istoria statului, ai cărui cetățeni suntem, este negată și pongsărită, iar dorința de a „șterge de pe fața pămîntului” ideile statalității moldovenești a devenit fixă la unii politicieni și „teoreticieni”.

Ideea unirii celor două principate dunărene - Valahia și Moldova a apărut la mijlocul sec. XIX în legătură cu reacțiunea care s-a declanșat după evenimentele revoluționare din anii 1848-1849, cînd a devenit clar că nici unul dintre principatele supuse Porții nu va izbuti de unul singur să scuture jugul stăpînirii otomane. Indiferent de opțiunile personale, caracterul progresist al acestei uniri nu poate fi pus la îndoială.

Unirea principatelor a parcurs în cîteva etape, prima dintre care a fost alegerea concomitentă în anul 1859 a domnitorului Moldovei Alexandru Ion Cuza și ca domnitor al Valahiei. Prin acest act, prin alegerea concomitentă a uneia și aceleiași persoane în calitate de conducător al două formațiuni statale a fost creată Uniunea Personală Moldo-Vlahia (Moldova – Valahia), care în 1861 s-a transformat în Uniune Reală și a existat sub aceeași denumire (Moldo-Vlahia) până în anul 1862, cînd, pentru prima dată, a fost aprobată noua denumire a statului nou-format, România. Abia din acest moment, din anul 1862, încep să circule termenii “român”, “popor român”, “națiune română”, “limbă română” etc., dar nu din perioada preistorică, cum afirmă unii “savanți” români și moldoveni.

Uniunea Reală a Moldovei și Valahiei a existat până în anul 1866, când România s-a transformat într-o monarhie constituțională, invitând la tron un reprezentant al dinastiei austriece – Carol I Hohenzolern.

Este necesar de precizat că Uniunea reprezintă o varietate de stat complex. Uniunea Personală se numește unirea a două sau a catorva state sub puterea conducătorului unic de stat. Rolul de subiect al dreptului internațional îl are nu Uniunea, ci fiecare dintre statele care intră în componența ei. Uniunea Reală se caracterizează prin unirea statelor nu numai sub puterea șefului unic de stat, dar și prin organe comune ale puterii și administrației. Subiect al dreptului internațional este Uniunea reală luată în ansamblu, dar nu formațiunile de stat luate aparte care intră în componența ei, cum este în cazul Uniunii personale.

Este necesar de a mai preciza, că atât Uniunea personală, cât și Uniunea reală au fost create de cele două principate dunărene, care în momentul creării acestor uniuni ele purtau doar denumirea principatelor (Moldova și Valahia), dar nu aveau în componența lor toate teritoriile care au aparținut cândva acestor principate. Astfel, Principatul Moldovei a participat la procesul de formare a României, având în componența sa doar 1/3 din fostul său teritoriu, deoarece alte 2/3 au fost pierdute pe parcursul celor două împărțiri precedente.

Prima împărțire a Principatului Moldovei s-a făcut în anul 1755, când în urma războiului austro-turc o parte din teritoriul controlat de Imperiul Otoman (partea de nord a Principatului

Moldovei numită ulterior Bucovina) a fost trecută sub jurisdicția Austriei.

Se cere de subliniat că în anul 1775 a avut loc nu doar transmiterea unei părți din teritoriul moldovenesc de la Imperiul Otoman către Imperiul Austriac. Predarea teritoriului presupune, în afară de multe altele, și transmiterea drepturilor și obligațiilor ce țin de acest teritoriu. Evident, că pe teritoriul transmis a rămas o parte din populația Principatului Moldovei, care moștenise de la strămoșii săi și de la statul său precedent limba, obiceiurile, tradițiile și alte atribute ale apartenenței etnice și statale.

A doua împărțire a Principatului Moldovei a avut loc în anul 1812 ca rezultat al războiului ruso-turc din anii 1806-1812, când partea de est a Moldovei, numită mai târziu Basarabia, a fost trecută sub jurisdicția Imperiului Otoman sub jurisdicția Rusiei. Aceste teritorii, de asemenea, au fost luate de la turci și transmise rușilor împreună cu populația care trăia acolo.

Teritoriul Moldovei de Est (Basarabia) a trecut de cîteva ori de la un stat la altul (de altfel, ca și Bucovina, Alsacia, Lorena, Saar și multe alte teritorii) și metamorfozele care s-au petrecut cu populația acestui teritoriu au fost identice cu cele care au avut loc și pe alte teritorii transmise periodic de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat.

Totodată, spre deosebire de Bucovina, care trece de la un stat la altul conform normelor și principiilor în vigoare pe atunci ale dreptului internațional, adică pe baza unei înțelegeri reciproce ale statelor care oficiază procedura modificărilor

teritoriilor, on cazul Moldovei de Est (Basarabiei) acest principiu nu a fost respectat ontotdeauna.

Este vorba despre administrarea românească a Basarabiei, on perioada 1918-1940, cond procedura de transmitere a teritoriului respectiv n-a fost perfectată on conformitate cu normele și principiile dreptului internațional on vigoare la acea perioadă. Esența acestei afirmații constă on faptul că orice transfer de teritorii de la un stat la altul se consideră legitim din punctul de vedere al dreptului internațional numai on cazul on care: 1. Există o onțelegere ontre aceste state referitoare la transmiterea teritoriilor respective. 2. Există voința liber exprimată a populației care trăiește pe teritoriul dat obținută prin plebiscit (referendum). Alte temeuri legale privind trecerea teritoriilor de la un stat la altul dreptul internațional nu recunoaște.

De-ar fi să revenim la anul 1918 și să ne amintim de procedura “marii uniri a Basarabiei”, vom fi nevoiți să constatăm că această “unire” a fost, eufemistic vorbind, nelegală, deoarece nu a existat nici un fel de onțelegere ontre România și Rusia referitor la trecerea acestui teritoriu de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat. Fără o atare onțelegere, transmiterea teritoriilor nu poate fi considerată legitimă, deoarece astfel se oncalcă principiul unanim recunoscut al dreptului internațional privind respectarea tratatelor (pacta sunt servanda), ceea ce poate să conducă, on cele din urmă, la zdruncinarea stabilității relațiilor contractuale ontre state.

Se mai cere de menționat și faptul că Uniunea Sovietică n-a recunoscut

niciodată această transmitere și nu a semnat careva contracte care ar fi legalizat-o, fapt care din punct de vedere al dreptului internațional a pus problema Basarabiei on categoria celor nesoluționate, care necesitau o reglementare juridică.

Un alt temei legitim pentru trecerea teritoriilor de sub jurisdicția unui stat sub jurisdicția altui stat poate fi numai plebiscitul (referendumul) care se bazează pe un alt principiu fundamental unanim recunoscut al dreptului internațional, care consfințește dreptul popoarelor la autodeterminare. Bucureștiul onșă n-a riscat să inițieze on Basarabia nici plebiscit, nici referendum care i-ar fi conferit legitimitate “actului unirii” amintit.

Oncercările unor „teoreticieni” de a califica hotărorea “Sfatului Țării” din 27.03.1918 (09.04.1918) cu privire la unirea Republicii Democratice Moldovenești cu România drept “voință legitimă și inalienabilă a poporului” nu rezistă nici unei critici, deoarece onsuși “Sfatul Țării” nu avea legitimitatea deplină, fiind doar un organ provizoriu al puterii, numit de “reprezentanții soldaților, muncitorilor și țăranilor” care, la rondul lor, nu erau aleși de către populația din regiune, ci autoproclamați, nefiind de nimeni omputerniciți pentru aceasta. Reieșind din faptul, că “Sfatul Țării” nu a fost ales de ontreaga populație a Basarabiei, mai are oare rost să fie dezbătută problema referitor la faptul dacă un organ nelegitim poate sau nu poate să adopte hotărori legitime, ba oncă depășind competențele sale, deoarece problemele legate de predarea teritoriilor se rezolvă fie pe bază contractuală

ontre subiecții unanim recunoscuți ai dreptului internațional, fie pe calea plebiscitului (referendumului).

Problema Basarabiei deranja mult autoritățile bucureștene și, ulterior, ele au încercat să “legalizeze” în repetate rânduri printr-un careva act internațional această achiziție teritorială.

Toate încercările autorităților românești s-au dovedit a fi însă zadarnice, deoarece SUA și Germania, două mari puteri, nici n-au dorit să poarte tratative cu România la tema amintită. Alte puteri mondiale, Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, profitând de posibilitatea de a „pune la punct” Rusia bolșevică, au semnat, în cele din urmă, la Paris în ziua de 29.10.1920 protocolul privind recunoașterea transmiterii teritoriului menționat. Dar și acestui plan de “legalizare a unirii” nu i-a fost dat să se realizeze, deoarece Japonia n-a ratificat tratatul amintit și, prin urmare, el așa și n-a intrat în vigoare.

“Epopoea basarabească” s-a prelungit prin evenimentele de la 28 iunie 1940 când guvernele URSS și României au convenit, ca „...România să înapoieze teritoriul Basarabiei și să transmită teritoriul Bucovinei de Nord Uniunii Sovietice”. Despre acest eveniment s-au scris nenumărate cărți, articole, monografii și studii, la el cercetătorii revin mereu în încercarea de a “justifica” sau de a “dezminți” acțiunile unei sau altei părți.

De menționat, că evenimentele legate de “transmiterea” și “retrocedarea” teritoriilor din Estul Moldovei ba de la Rusia către România, ba de la România către Rusia, cu nimic nu se deosebesc de oricare alte evenimente și acțiuni legate

de transmiterea teritoriilor în litigiu de la un stat la altul. Singura trăsătură distinctivă prin care evenimentele din anul 1940 se deosebesc de evenimentele anului 1918 este doar aceea, că în anul 1940 s-a ajuns la o înțelegere între cele două state suverane despre transmiterea unui teritoriu concret de sub o jurisdicție sub o altă jurisdicție și acest lucru se califică în dreptul internațional ca “tranzacție legitimă”, pe când în anul 1918 un asemenea acord n-a fost realizat, ceea ce din punctul de vedere al dreptului internațional poartă calificativul de “acaparare de teritorii” și constituie un act nelegitim.

Relațiile reciproce dintre România și Uniunea Sovietică din perioada 1941-1945, când România “restabilește cumpăna dreptății”, din punct de vedere juridic internațional se califică drept un act de agresiune și atrage după sine aplicarea unor sancțiuni concrete din partea comunității internaționale. Lucrul acesta a fost făcut în anul 1947 când statele aliate și conexe au încheiat cu România tratatul de pace în care au fost determinate granițele și statutul ei.

De menționat, că Tratatul de pace cu România din anul 1947 rămâne până în prezent în vigoare. Esența problemei constă în faptul că, potrivit prevederilor dreptului internațional, pe parcursul apariției noilor state independente pe teritoriul predecesorului lor (iar Republica Moldova anume așa a apărut pe teritoriul fostei URSS), succesiunea de drepturi a statelor nu afectează frontierele stabilite prin tratat, precum și obligațiile și drepturile referitoare la regimul de frontieră. Cu alte cuvinte, tratatele cu privire la frontiere trebuie respectate de statul succesor, dacă de

comun acord cu statul vecin nu se va ajunge la o înțelegere privind modificarea lor în conformitate cu dreptul internațional.

Prin urmare, Tratatul de pace cu România din anul 1947 în care a fost stabilit regimul frontierei de stat între România și Uniunea Sovietică a devenit, după dezmembrarea URSS, un tratat cu privire la frontierele dintre Republica Moldova și România. Acesta este un tratat cu termen nelimitat de acțiune și poate să rămână în vigoare pentru o perioadă nelimitată de timp dacă părțile nu vor conveni reciproc asupra necesității încheierii unui nou tratat cu privire la frontiere.

„Jonglarea” de către unele grupări politice a problematicii legate de așa-zisele „probleme de frontiere”, care ar fi niște „...rezultate ce provin din consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov” sunt tentative de revizuire unilaterală a acordurilor internaționale, chestie ce contravine principiului de drept internațional pacta sunt servanda. Marile puteri nu susțin această idee năstrușnică, căci schimbarea situației reale privind frontierele existente în Europa ar putea zdruncina sistemul de stabilitate și securitate europeană și mondială stabilit prin acordurile de pace de la Paris încheiate în 1946-1947 și confirmate prin Actul de la Helsinki din 1975.

Analizând problematica referitoare la pactul Ribbentrop-Molotov și la așa-zisele “consecințe” ale acestui pact, s-ar putea să ne oprim doar asupra aspectelor lui care țin de dreptul internațional, deoarece toate celelalte “aspecte” ale acestui pact au un caracter pur propagandistic și nu vizează în mod direct

problema.

În primul rând, trebuie să pornim de la ideea că orice acord internațional este o înțelegere între două sau câteva state sau subiecți ai dreptului internațional privind instituirea, modificarea sau suspendarea drepturilor și obligațiilor lor reciproce cu caracter politic, economic și de altă natură. De regulă, orice acord internațional se încheie pe un anumit termen și acțiunea lui poate fi suspendată fie conform prevederilor stipulate în acord, fie în cazul anulării lui de către oricare dintre părți. În al doilea rând, se cere de subliniat și faptul că numai participanții la acord îl pot interpreta, adică pot clarifica adevăratele intenții ale părților contractante și adevăratul sens al prevederilor lui și numai participanții la acord pot declara acordul nevalabil.

Precizăm în legătură cu cele expuse că pactul Ribbentrop-Molotov a fost în vigoare doar de la 23 august 1939 până la 22 iunie 1941, adică din momentul semnării lui și până la începutul acțiunilor militare dintre U.R.S.S. și Germania, iar conținutul lui, ca și toate consecințele pactului, nu au fost, pur și simplu, anulate de către părți, ci supuse unor modificări radicale pe parcursul războiului. În cazul dat este vorba nu numai despre acordul propriu-zis, ci și despre Pactul de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, dar și despre protocoalele secrete care, fără îndoială, erau parte componentă a Acordului.

Pentru cei care nu sunt de acord cu cele expuse, explicăm că textul Pactului conținea prevederi despre caracterul relațiilor reciproce dintre U.R.S.S. și Germania la etapa concretă a perioadei

de timp, precum și obligațiile părților de “a nu se agresa “reciproc. Protocoalele secrete consemnau “zonele de interes” ale părților, adică erau precizate teritoriile care nu puteau fi “atinse” fără acordul sau fără notificarea celeilalte părți.

Totodată, lucrurile nu trebuie interpretate în așa fel, că Pactul de neagresiune ar fi fost o înțelegere între Stalin și Hitler privind un atac asupra Europei, cum îl interpretează unii cercetători. După părerea noastră, aceasta a fost doar o înțelegere în sensul că fiecare parte își promovează politica sa externă astfel, încot să nu afecteze “interesele” celeilalte părți. Și nu mai mult. Este adevărat, că acest lucru „dezlega

moinile” și oferea posibilitatea de a face “minunății” în zonele pe care Stalin și Hitler le considerau drept “feude” ale lor. Dar oare Acordul de la Munchen nu permitea același lucru?

Bineînțeles că îndeplinirea condițiilor Pactului i-a permis lui Stalin să “rezolve” problemele legate de Polonia, Finlanda, Țările Baltice și Basarabia așa cum a dorit el. Paralel, el a “soluționat” și problema Bucovinei de Nord, deși atât în Pact, cât și în protocoalele secrete despre ea nu se spunea nimic. Există, printre altele, și părerea că anume din cauza “întrecerii măsurii” de către Stalin în privința Bucovinei de Nord Hitler a ajuns la concluzia că este necesar de a începe operațiunea “Bar-

barossa”. O circumstanță întru totul posibilă, dacă ne vom aminti că Bucovina din anul 1775 până în anul 1918 a fost parte componentă a Imperiilor Austriac și Austro-Ungar și, astfel, intra în “zona intereselor” celui de-al Treilea Reich. De altfel, ca și Transilvania, Banatul și alte coteva “străvechi teritorii românești” care au trecut la “patria-mamă” conform prevederilor Tratatului de pace de la Trianon, nerecunoscut de Germania.

Subliniem în legătură cu aceasta că urmările care au survenit după “campaniile de eliberare” staliniste în Europa de Est erau legate nu de Pactul de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, ci de politica externă a lui Stalin și a Uniunii Sovietice la această etapă. Prin urmare, noi trebuie să vorbim nu despre consecințele Pactului Ribbentrop-Molotov, ci despre consecințele politicii externe staliniste din perioada interbelică. Acesta este un moment substanțial care are un rol extrem de important la determinarea situației geostrategice care se crease în Europa în preajma începerii războiului sovieto-german.

Este necesar de accentuat, de asemenea, că războiul dintre U.R.S.S. și Germania, început la 22 iunie 1941, a anulat consecințele politicii externe staliniste, dar nu a restabilit statu-quo care a existat până la încheierea pactului, generând alte consecințe, tot atât de grele și nu mai puțin legitime decât primele. Este vorba despre faptul că la 22 iunie 1941, împreună cu Germania, în războiul împotriva U.R.S.S. a intrat și România, care prin participarea sa la război “a lichidat” consecințele amintite, fie ele “consecințe ale Pactului Ribbentrop – Molotov,” fie “consecințe ale politicii externe staliniste”, și a generat noi urmări, de data aceasta ale acțiunilor sale, care ulterior au fost lichidate prin acțiunile comune

ale aliaților Coaliției antihitleriste.

Sunt cunoscute rezultatele celui de-al doilea Război mondial. El a lichidat atot „consecințele Pactului Ribbentrop–Molotov”, cot și „consecințele marșului Nach drang Osten”, lăsând consecințele sale pentru Europa și pentru întreaga lume, care au fost formulate juridic și sunt cuprinse în tratatele de pace din anul 1947 încheiate cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda.

Este cunoscut și faptul că frontierele de după răzoi au fost stabilite de marile puteri conform înțelegerilor convenite la Ialta și consacrate la Potsdam. Nu e ridicol, oare, să afirmi că Stalin, Roosevelt și Churchill au stabilit frontierele de după război, conducându-se de protocoalele secrete ale Pactului Ribbentrop – Molotov?

A vorbi astăzi despre careva „consecințe” ale Pactului Ribbentrop-Molotov, cu atât mai mult pentru România sau pentru Republica Moldova, este o ocupație inutilă și ea nu are nici un rost.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiliuc, Victoria. *Diplomația preventivă și securitatea colectivă a statelor*, Chișinău, „Reclama”, 1999.
2. Bogdan, Damian, P. *Acte moldovenești dinaintea de Ștefan cel Mare*. - București, 1938.
3. Bull, Hedley. *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Editura „Știința”, Chișinău, 1998.
4. Burian, Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane: Curs de lecții*. - Chișinău, F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2003- -P. 327-356.
5. Burian, Alexandru. *Relațiile internaționale, politica externă și diplomația. Curs de lecții. Ediția a 3-a, revăzută și adăugită*. - Chișinău., CEP USM, 2007 -P. 368-373.
6. Burian, Alexandru. *Principiul egalității suverane în sistemul relațiilor internaționale* // „Legea și Viața”, 2004, nr. 4.-P. 4-7.
7. Burian, Alexandru. *Unele aspecte privind politica externă în contextul evoluției sistemului internațional* // „Legea și Viața”, 2004, nr. 12.-P. 4-6.
8. Burian, Alexandru. *Schimbările geopolitice din lumea contemporană și problemele statalității moldovenești în contextul proceselor de integrare europeană* // „Revista Națională de Drept”, 2004, nr. 11.
9. Burian, Alexandru. *Geopolitical transformations in the South-East Europe and Institutional reforms in the Republic of Moldova* // „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, nr. 1-2, 2007.-P. 49-52.
10. Burian, Alexandru. *Republica Moldova în contextul geopolitic contemporan* // „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”,